

Invalidiliitto ry pitää tärkeänä Lissabonin sopimukseen sisältyvää eurooppalaista kansalaisaloitetta, koska sen avulla voidaan nostaa vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumiseen vaikuttavia lainsäädännöllisiä ja poliittisia kysymyksiä eurooppalaiseen keskusteluun. Tässä keskustelussa on otettava huomioon myös Euroopan Unionin allekirjoittama ja hyväksymä YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen tavoite ja kaikki vammaisille henkilöille sopimuksen turvaamat ihmisoikeudet ja perusvapaudet. Yleissopimuksen 4 artiklan mukaan sopimuspuolten yleisiin velvoitteisiin kuuluu neuvotella tiiviisti vammaisten henkilöiden kanssa valmisteltaessa ja toimeenpantaessa lainsäädäntöä sekä politiikkoja yleissopimuksen täytäntöönpanemiseksi ja muissa vammaisia koskevissa päätöksentekoprosesseissa sekä aktiivisesti osallistaa heidät, mukaan lukien lapset, heitä edustavien järjestöjen kautta. Eurooppalainen kansalaisaloite on siten käyttökelpoinen instrumentti, joka edistää vammaisjärjestöjen vaikuttamismahdollisuuksia suoraan EU:n komissioon.

1. Kansalaisten edustamien jäsenvaltioiden vähimmäismäärä

Euroopan parlamentin esittämä neljäsosa on sopiva kansalaisten edustamien jäsenvaltioiden vähimmäismääräksi ja täyttää Lissabonin sopimuksen edellytyksen ”merkittävä määrä jäsenvaltioita”. Pieni määrä jäsenvaltioita laajentaa aloiteoikeuden käyttömahdollisuutta eikä kynnystä sen käytössä saa nostaa liian korkeaksi.

2. Allekirjoitusten vähimmäismäärä

Komission esittämä näkemys 0,2 % koko väestöstä on sopiva allekirjoitusten jäsenvaltiokohtainen vähimmäismäärä.

3. Vähimmäisikä kansalaisaloitteen tukijoille

Euroopan neuvosto on antamassaan kansalaisten osallistumista koskevassa suosituksessa kehottanut kokeilemaan äänioikeus- ja vaalikelpoisuusikärajan alentamista. Suomessa oikeusministeriö on asettanut työryhmän selvittämään äänioikeusikärajan laskemista 16 vuoteen kunnallisvaaleissa. Selvitystä laadittaessa keskeisinä näkökulmina tulee olla nuorten vaikutusmahdollisuuksien lisääminen ja demokratiakasvatuksen vahvistaminen. Suomalaisten nuorten yhteiskunnallista osallistumista selvittävässä tutkimuksessa on havaittu, että vaikka nuoret osallistuvat edelleen aktiivisesti vapaaehtois- ja järjestötoimintaan, heidän kiinnostuksensa perinteisiä vaikuttamiskeinoja kohtaan on vähentynyt.

Mahdollisuutta eurooppalaisen kansalaisaloitteen tukemiseen vaadittavaksi vähimmäisikärajan asettamiseksi 16 ikävuoteen on selvitettävä, koska se tukee erityisesti fyysisesti vammaisten nuorten osallistumismahdollisuuksia yhteisössä, vaikkapa heidän kotonaan internetin välityksellä antamasta tuesta kansalaisaloitteelle.

4. Kansalaisaloitteen muoto ja sisältö

Osallistuminen kansalaisdemokratiaan on varsin usein vapaamuotoista ja eurooppalainen kansalaisaloite lisää mahdollisuuksia vaikuttaa yhteiskunnalliseen päätöksentekoon. Koska kyseessä on vasta komissiolle tehtävä ehdotus lainsäädäntötarpeesta sen toimivallan rajoissa, niin kansalaisaloitteelle ei saa asettaa kohtuuttomia muotovaatimuksia. Tällöin riittävää on se, että aloitteessa todetaan vain selkeästi ehdotuksen aihe ja tavoitteet. Kansalaiset voivat vihreässä kirjassa esitetyn tavoin liittää aloitteen tueksi säädösluonnoksen. Määrämuotoinen kansalaisaloite lakiluonnoksen muodossa on tarpeettoman raskas ja voisi johtaa asiasisällöltään moitteettoman ehdotuksen hylkäämiseen.

5. Allekirjoitusten keräämistä, tarkastusta ja vahvistamista koskevat vaatimukset

Allekirjoitusten keruuseen, tarkastukseen ja vahvistamiseen liittyviä menettelytapoja koskevia vaatimuksia jäsenvaltioiden viranomaisille tulisi yhdenmukaistaa EU:n tasolla, mutta jäsenvaltioille on jätettävä tietty liikkumavara lisätoimenpiteiden määräämisessä.

Internet on yksi keino lisätä vammaisten henkilöiden valinnanvapauksia ja osallistumista sekä osallisuutta yhteisössä. Varsinkin fyysisesti vammaisten ja liikuntarajoitteisten henkilöiden kohdalla kotona tapahtuva osallistuminen kansalaisaloitteeseen vaikuttaa hyvältä vaihtoehdolta virallisen esteettömän toimipaikan rinnalla. Tästä syystä allekirjoituksia kansalaisaloitteeseen tulee kerätä myös internetin kautta. Tällöin on syytä ottaa huomioon YK:n vammaisoikeussopimuksen 9 artiklan mukainen vammaiselle kuuluva yhdenvertainen oikeus esteettömään ja saavutettavaan tieto- ja viestintäteknologiaan myös siten, että kaikki eurooppalaiseen kansalaisaloitteeseen liittyvät asiakirjat ovat saavutettavassa muodossa. Lisäksi yleissopimuksen 21 artiklan mukaan sopimuspuolten tulee varmistaa se, että vammaisen voi käyttää oikeutta sanan- ja mielipiteenvapauteen, mukaan lukien vapaus etsiä, vastaanottaa ja välittää ajatuksia yhdenvertaisesti muiden kanssa mm. antamalla suurelle yleisölle tarkoitettua tietoa vammaisille saavutettavassa muodossa ja ilman lisäkuluja.

EU:n tasolla henkilöiden liikkumisvapaus on yhteisön perustamissopimuksessa mainittu oikeus ja niinpä kotimaansa ulkopuolella asuvien EU-kansalaisten on voitava osallistua kansalaisaloitteeseen asuinmaastaan riippumatta. Tämän mahdollistaa internetissä tapahtuva osallistuminen, jolloin turva- ja varmennustoimenpiteenä voidaan käyttää EU-jäsenvaltion myöntämää sähköisen allekirjoituksen varmentavaa henkilökorttia tai esimerkiksi yksityisten pankkien asiakkailleen tarjoamaa sähköistä e-tunnistetta, jotka ovat henkilökohtaisia ja toimivat kansalaisaloitteen virallisena sähköisenä allekirjoituksena.

6. Allekirjoitusten keruun aikaraja

Eurooppalaiselle kansalaisaloitteelle on varsin perusteltua asettaa aikaraja, koska EU-lainsäädäntö mutta myös kansalliset lait muuttuvat

nopeasti ja voidaan puhua jopa normitulvasta. Tämän lisäksi kansalaisaloitteen kautta on juuri tarkoitus ottaa kantaa ajankohtaisiin aiheisiin ja ongelmiin, jotka menettävät merkityksensä, jos aikarajaa ei ole asetettu tai se on liian pitkä. Yksi vuosi on hyvin perusteltu allekirjoitusten keruulle asetettava määräaika.

7. Aloitteiden rekisteröinti

Viranomaistoiminnassa on tarkoitus suojata kansalaisten perusteltuja odotuksia hallintoon. Näin ollen komission tulee ennen aloitteen rekisteröintiä koskevan päätöksen tekemistä tarkastaa sen muodollisen hyväksyttävyyden edellytykset. Ennakkotarkastus on paikallaan nimenomaan kansalaisten luottamuksen suojaamisen takia. Aloitteiden pakollinen rekisteröinti on välttämätöntä, jotta voidaan erottaa kansalaisaloite vaikkapa hyvinkin vapaamuotoisesta kansalaisadressista eli lähinnä epävirallisesta vetoamuksesta poliittiseen päättäjään. Euroopan komission tarjoamat nettisivut ovat tähän sopiva paikka, kunhan ne ovat suunniteltu vammaisten henkilöiden kannalta saavutettavaan muotoon.

8. Järjestäjiä koskeva vaatimus – avoimuus ja rahoitus

Kansalaisaloitteen järjestäjiltä ei ole välttämätöntä edellyttää tiettyjen hyvin yksityiskohtaistenkin tietojen julkista esittämistä itsestään, jolloin on mahdollista, että ne tulevat vaikkapa julkisten hankintojen osalta kilpailutilanteessa vastapuolen tietoon.

9. Kansalaisaloitteiden tarkastelu komissiossa

Koska EU-viranomaisiin kohdistuu hallinnollisissa asioissa yhä useammin EU-kansalaisten odotuksia ja vaatimuksia, niin on perusteltua varmistaa asianmukainen käsittely jo etukäteen hyvän hallinnon mukaisesti. Näin ollen komissiolle voidaan asettaa määräaika kansalaisaloitteiden käsittelyä varten, joka ei ylitä kuutta kuukautta.

10. Samaa aihetta koskevat aloitteet

Rekisteröintijärjestelmän käyttöönotto varmistaa avoimuuden riittävästi, jotta päällekkäisyydet voidaan välttää. Tavallaan olisi kohtuutonta, jos vammaisuus katsottaisiin yhdeksi aiheeksi ja sen perusteella ei hyväksyttäisi toista perättäistä vammaisuutta eri tavoin lähestyvää ja asiasisällöltään erilaista ehdotusta kansalaisaloitteeksi, koska sama aihe vammaisuus toistuu. Näin ollen ei tulisi vahvistaa sääntöjä, jolla rajataan pois samaa aihetta koskevia perättäisiä aloitteita.